

AKTYWNOŚĆ INWESTYCYJNA I UMIEJĘTNOŚĆ POZYSKANIA KAPITAŁU OBCEGO JAKO WARUNKI ROZWOJU I PODNOSZENIA KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARSTW INDYWIDUALNYCH W POLSCE

Olga Stefko

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Streszczenie. W artykule przedstawiono aktywność inwestycyjną gospodarstw rolniczych i ich umiejętność w pozyskiwaniu obcych źródeł finansowania jako cech świadczących o możliwościach rozwoju i podnoszenia konkurencyjności. Analiza wykazała, że najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa z grup: C – produkcja ogrodnicza, H – hodowla zwierząt ziarnożernych. Te gospodarstwa mają duże szanse wyznaczać tempo i kierunki rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce.

Słowa kluczowe: aktywność inwestycyjna, kapitał obcy, rolnictwo

WSTĘP

Mimo swej odrębności, gospodarstwa rolnicze działające w warunkach wolnego rynku przyjmują coraz więcej cech właściwych przedsiębiorstwom. Nie tylko muszą uwzględniać wymagania klientów i działania konkurencji, co powoduje konieczność podejmowanie wielu działań inwestycyjnych w zakresie najnowszych technologii produkcji czy wykorzystywanych środków trwałych, lecz także zmieniają swoje podejście do kwestii źródeł pozyskiwania kapitału.

Zaangażowanie środków obcych w rolniczą działalność produkcyjną odbywa się na nieco innych zasadach niż w przypadku pozostałych jednostek gospodarczych i jest stymulowane odmiennymi motywami. Rolnicy mają do swojej dyspozycji nie tylko szeroką ofertę kredytów preferencyjnych, lecz także inne, unijne bądź krajowe, źródła finansowania. Choć jako wspólny, nadrzędny powód podejmowania wszelkich działań,

zarówno w rolnictwie, jak i poza nim, można podać chęć podniesienia konkurencyjności i generowania dochodu, to jednak brak obowiązku prowadzenia ewidencji zdarzeń gospodarczych w rolnictwie różnicuje przyczyny, dla których inwestorzy ubiegają się o środki pochodzenia obcego. Podczas finansowania inwestycji gospodarstw rolniczych kapitałem obcym nie można bowiem mówić o pozytywnym efekcie osłony czy tarczy podatkowej. Wśród wielu innych, główną przyczyną korzystania rolników z kapitałów obcych pozostaje zatem brak wystarczającej ilości środków własnych na sfinansowanie określonego przedsięwzięcia.

Jednak na większą uwagę niż działania inwestycyjne, finansowane ze środków obcych, podejmowane przez rolników zasługują konsekwencje tych działań, które coraz bardziej upodabniają do siebie przedsiębiorców rolniczych i gospodarujących w pozostałych działach gospodarki. Z jednej strony można mówić o efektach wymiernych, takich jak wzrost wielkości i wartości produkcji, udziału w rynku, powiększenie areалу produkcyjnego czy zwiększenie uzyskiwanego dochodu. Z drugiej – o nabyciu, trudnej do zmierzenia, umiejętności współpracy z różnego typu instytucjami finansowymi i organami je reprezentującymi, sporządzania i właściwego odczytywania sprawozdań finansowych czy zdolności do podejmowania działań rynkowych.

Z tego punktu widzenia nie jest tak bardzo ważny rodzaj inwestycji, co sam fakt ich wykonywania z wykorzystaniem kapitału obcego. Chociaż rola obcych źródeł finansowania w budowaniu przewagi konkurencyjnej poza rolnictwem została już szeroko omówiona w literaturze [m.in.: Sierpińska i Jachna 1995, Begg i in. 1997, Jakubczyk 1999, Finanse przedsiębiorstw 2007], temat ten zarówno w odniesieniu do produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej wymaga jeszcze wielu opracowań. Celem niniejszego artykułu jest zatem określenie aktywności inwestycyjnej polskich rolników oraz ich kreatywności w pozyskiwaniu kapitału obcego.

MATERIAŁY I METODY

Dane, na podstawie których przeprowadzono analizy, zaczerpniętego z systemu polskiego FADN, który jest bazą gromadzącą informacje rachunkowe, pochodzące z gospodarstw towarowych na terenie całej Polski. Za takie, według FADN, są uważane gospodarstwa, które należą do grupy wytwarzającej w danym regionie lub kraju co najmniej 90% wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej [Wyniki standardowe... 2005, 2006].

Do analizy przyjęto lata 2004 i 2005 ze względu na brak we wcześniejszych zestawieniach w polskim FADN danych dotyczących produkcji ogrodniczej (grupa oznaczona symbolem C). Mierniki dla okresów 2004 i 2005 zestawiono oddzielnie, ponieważ w 2005 roku w stosunku do 2004 roku zwiększyła się liczba gospodarstw badanych i reprezentowanych w próbie.

Przyjęto kryterium klasyfikacji gospodarstw rolnych według typu rolniczego, który został określony na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa. Na tej podstawie do analizy włączono grupy gospodarstw o następujących symbolach:

- A, B – uprawy polowe (zboża, pozostałe uprawy polowe itp.),
- C – uprawy ogrodnicze (warzywa i kwiaty),

- E – uprawy trwałe (sady owocowe i jagodowe, szkółki itp.),
- F – krowy mleczne,
- G – zwierzęta żywione w systemie wypasowym (bez krów mlecznych),
- H – zwierzęta ziarnożerne.

Poziom aktywności inwestycyjnej określono poprzez odniesienie inwestycji brutto do powierzchni, dochodu rolniczego i wartości produkcji w poszczególnych typach gospodarstw rolniczych. Natomiast do ustalenia kreatywności w pozyskiwaniu kapitału obcego w gospodarstwach rolniczych posłużono się analizą wskaźników zadłużenia. Wcześniejsze obliczenia wykazały [Stefko i in. 2008], iż gospodarstwa rolnicze charakteryzowały się dużą stabilnością (wartość wskaźnika pokrycia majątku trwałego sięgała ponad 80%), prawie 90-procentowym udziałem kapitału własnego w strukturze aktywów, a takżej brakiem kłopotów z płynnością finansową. Poza gospodarstwami ogrodniczymi typu C (gdzie płynność finansowa zarówno w 2004, jak i 2005 roku wyniosła 2,4), w pozostałych grupach wystąpiło zjawisko nadpłynności finansowej (nawet do poziomu 6,6 w gospodarstwach typu F, zajmujących się hodowlą krów mlecznych). W związku z tym na zadłużenie postanowiono spojrzeć nie jako zagrożenie utraty stabilności finansowej, ale jako na efekt kreatywności w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania, co w przypadku gospodarstw rolniczych jest zjawiskiem nowym i pożądanym, aczkolwiek wciąż jeszcze nie powszechnym. Do analizy zastosowano następujące wskaźniki, których interpretację poszerzono dla celów poniższego opracowania:

1. **Wskaźnik ogólnego zadłużenia** (zobowiązania ogółem \times 100%/aktywa ogółem) – obrazuje zaangażowanie środków obcych w działalność przedsiębiorstwa. Wzrost poziomu tego wskaźnika w kolejnych okresach analizy sygnalizuje coraz większy udział kapitałów obcych w finansowaniu przedsiębiorstwa; (poszerzenie) *im wyższy wskaźnik, tym wyższa kreatywność w pozyskiwaniu obcych źródeł finansowania, lepsze wykorzystanie pozostających do dyspozycji kapitałów (możliwość bardziej efektywnego wykorzystania środków własnych).*
2. **Wskaźnik długoterminowego zadłużenia** (zadłużenie długoterminowe \times 100%/kapitał ogółem) – określa relację zobowiązań długoterminowych do kapitałów własnych; (poszerzenie) *ukazuje możliwość zapewnienia długoterminowego finansowania działalności i zaangażowania w procesy produkcyjne środków pochodzenia obcego przez dłuższy okres. Rozłożenie w czasie spłaty zaciągniętych zobowiązań umożliwia, poprzez odpowiednie wykorzystanie środków trwałych, osiągnięcie w wyznaczonych do spłaty okresie dodatkowych nadwyżek finansowych, powiększających dochody własne.*
3. **Wskaźnik zobowiązań długoterminowych do kapitałów własnych** (zobowiązania długoterminowe \times 100%/kapitał własny) – przedstawia relację zadłużenia długoterminowego do wkładu własnego właścicieli. Wskaźnik niższy niż 100% świadczy o tym, że zadłużenie długoterminowe nie przewyższa kapitału własnego; powinien mieścić się w przedziale 50-100%; (poszerzenie) *wskaźnik ten potwierdza bądź podważa racjonalność postępowania w zaangażowaniu długoterminowych środków obcych w działalności produkcyjnej przedsiębiorstw rolniczych. Zadłużenie długoterminowe nie powinno bowiem naruszać wielkości kapitału bazowego, jakim są wkłady własne. Zakładając, że – podobnie jak w konwencjonalnym rozumieniu interpretacji tego wskaźnika – górną granicą jest 100%, poprawne wartości wskaźnika powinny osiągać wartości poniżej 100%.*

4. **Wskaźnik zobowiązań do kapitałów własnych** (zobowiązania ogółem/kapitał własny) – mówi o stopniu zaangażowania kapitału obcego w stosunku do własnego. Gdy wskaźnik równa się jeden to zobowiązania i kapitał własny są na takim samym poziomie, jeżeli jest większy od jedności – zobowiązania przewyższają kapitały własne, jeżeli jest poniżej jeden – zobowiązania są mniejsze od kapitału własnego; (rozszerzenie) *zakładając, że łączne zadłużenie nie powinno naruszać wielkości posiadanego kapitału własnego, poprawne wartości wskaźnika powinny osiągać wartości poniżej jeden.*
5. **Wskaźnik zobowiązań krótkoterminowych i długoterminowych** (zobowiązania krótkoterminowe (długoterminowe) \times 100%/zobowiązania ogółem) – wartości obu wskaźników sumują się do 100%; dla przedsiębiorstw sektora rolnego korzystniejszy będzie większy udział zobowiązań długoterminowych, bowiem pozwoli na korzystniejsze rozłożenie płatności w czasie, zapewnienie większej stabilności w finansowaniu podejmowanych działań, zmniejszenie ryzyka utraty płynności finansowej; (rozszerzenie) *bez zmian w interpretacji.*

FINANSOWANIE INWESTYCJI ZE ŹRÓDEŁ OBCYCH

Zadłużenia gospodarstw zajmujących się produkcją rolniczą może świadczyć nie tylko o wielkości obciążającego je długu, lecz także o kreatywności gospodarujących w pozyskiwaniu środków obcych. Z tego punktu widzenia wskaźniki ogólnego zadłużenia zarówno w 2004, jak i 2005 roku, uzyskane w poszczególnych typach gospodarstw rolniczych (tab. 1), można interpretować w dwojaki sposób. Z jednej strony uwidaczniają ogromne zadłużenie rolnictwa (wszystkie wartości wskaźników znacznie przekraczają zalecany przedział 0,57-0,67), z drugiej wskazują, którym grupom produkcyjnym udało się uzyskać najwięcej środków z obcych źródeł finansowania. To, że przeważającą część posiadanego długu stanowiły zobowiązania, których spłata jest rozłożona w długim czasie, wskazuje na to, że są one elementem wykorzystywanego w przedsiębiorstwach kapitału obcego, co zostało potwierdzone wynikami obliczeń wskaźników zadłużenia długoterminowego. Co prawda we wszystkich typach gospodarstw rolniczych w strukturze zobowiązań przeważało zadłużenie długoterminowe (na co wskazują obliczenia wskaźników zadłużenia krótko- i długoterminowego), jednak największą aktywność we współpracy z instytucjami finansowymi wykazały w analizowanych okresach gospodarstwa typu C, gdzie prowadzono uprawy ogrodnicze i typu H – hodujące zwierzęta ziarnożerne. Daniłowska [2007] wykazała, że podstawowe źródło finansowania obcego w rolnictwie stanowi kredyt, udzielany zwłaszcza na zasadach preferencyjnych. Potwierdzają to badania przeprowadzone wcześniej przez Stefko [2004]. Wynika z nich również, że wśród producentów ogrodniczych największe zainteresowanie obcymi źródłami finansowania wykazywali prowadzący uprawy pod osłonami. W innym opracowaniu ukazano [Stefko 2006], że procedury ubiegania się u kredyt w przypadku producentów rolnych są złożone i wielostopniowe. Wymagają sporządzenie wielu sprawozdań i zestawień finansowych, co nie jest dla producentów rzeczą łatwą i w wielu przypadkach stanowi podstawową barierę wstrzymującą podejmowanie działań inwestycyjnych finansowanych ze źródeł obcych. Tym bardziej dane, wskazujące na zaciągnięcie większej niż pozostałe grupy liczby zobowiązań długoterminowych,

mogą być traktowane jako wyznacznik kreatywności, nabycia lepszych umiejętności radzenia sobie w warunkach gospodarki rynkowej i dobrych perspektyw rozwojowych zarówno dla gospodarstwa, jak i jego właściciela.

Racjonalność postępowania, polegająca na zaangażowaniu długoterminowych środków obcych w działalność produkcyjną przedsiębiorstw rolniczych, przedstawiają wskaźniki odnoszące ogół zobowiązań bądź jedynie zobowiązania długoterminowe do kapitałów własnych (tab. 1). Zarówno w 2004, jak i 2005 roku we wszystkich typach gospodarstw rolniczych wskaźniki osiągnęły wartości wskazujące na przewagę kapitału własnego nad zobowiązaniami. Osiągnięte wielkości wskaźników długoterminowych do kapitałów własnych, mieszczące się poniżej zalecanego przedziału 50-100%, uwiarydlały nie tylko posiadanie przez gospodarujących zabezpieczenia podjętych do tej pory zobowiązań, lecz także możliwość zaciągnięcia dodatkowych w przyszłości. Wiele będzie jednak zależeć od postawy potencjalnych beneficjentów i ich umiejętności radzenia sobie z wymaganiami stawianymi przez instytucje finansowe. Mając to na uwadze należy stwierdzić, że zarówno największe doświadczenie w ubieganiu się o obce źródła finansowania, jak i, w związku z tym, najlepsze perspektywy na przyszłość w tym zakresie mają gospodarstwa ogrodnicze, zwłaszcza szklarniowe i hodujące zwierzęta ziarnożerne.

Tabela 1. Zadłużenie gospodarstw indywidualnych w Polsce w 2004 i 2005 roku z uwzględnieniem różnych typów produkcji

Table 1. Indebtedness of Polish agricultural farms 2004 and 2005 in different kinds of production

Wyszczególnienie Specification	Typ produkcji rolniczej Types of agricultural production					
	AB	C	E	F	G	H
1	2	3	4	5	6	7
Wskaźnik ogólnego zadłużenia (%) Debt ratio (%)						
2004	8,5	28,4	10,3	8,3	5,9	16,2
2005	9,8	24,9	9,4	7,1	8,4	13,5
Wskaźnik zadłużenia długoterminowego (%) Long – term debt ratio (%)						
2004	5,7	23,8	7,9	6,1	4,4	12,0
2005	6,6	20,5	7,1	5,5	6,3	9,8
Wskaźnik zobowiązań długoterminowych do kapitałów własnych (%) Long – term debt to equity ratio (%)						
2004	6,3	33,3	8,9	6,7	4,7	14,3
2005	7,4	27,3	7,9	5,9	6,9	11,3
Wskaźnik zobowiązań do kapitałów własnych Debt equity ratio						
2004	0,1	0,4	0,1	0,1	0,1	0,2
2005	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2

Tabela 1 – cd.

1	2	3	4	5	6	7
Wskaźnik zobowiązań krótkoterminowych do ogółu zobowiązań (%) Short-term debt to total liabilities ratio (%)						
2004	32,9	16,2	23,3	26,6	25,0	25,9
2005	32,3	18,0	24,1	23,2	24,4	27,5
Wskaźnik zobowiązań długoterminowych do ogółu zobowiązań (%) Long-term debt to total liabilities ratio (%)						
2004	67,1	83,8	76,7	73,4	75,0	74,1
2005	67,7	82,0	75,9	76,8	75,6	72,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów: Wyniki standardowe... [2005, 2006].
Source: own elaboration based on report: Wyniki standardowe... [2005, 2006].

AKTYWNOŚĆ INWESTYCYJNA GOSPODARSTW ROLNICZYCH

Chcąc określić aktywność inwestycyjną poszczególnych typów gospodarstw rolniczych nie można brać pod uwagę jedynie wielkości zadłużenia, która jest miarą wykorzystania obcych źródeł finansowania. Należy pamiętać, iż, mimo wielu zalet, kapitał obcy jest stosunkowo mało wykorzystywany w finansowaniu inwestycji w rolnictwie w stosunku do kapitału własnego. O tym, że aktywność inwestycyjna nie zawsze jest ściśle związana z kreatywnością w pozyskiwaniu źródeł finansowania przekonują dane zamieszczone w tabeli 2. Największe obciążenie inwestycjami użytków rolnych w 2004 roku występowało w gospodarstwach hodujących zwierzęta w systemie wypasowym (grupa G), najmniejsze natomiast – w grupie H. Grupa ta, reprezentowana przez hodowców zwierząt ziarnożernych, należała do typów gospodarstw charakteryzujących się najwyższym zadłużeniem długoterminowym, a tym samym potencjalnie wyższymi od pozostałych umiejętnościami pozyskiwania środków na inwestycje. Wynika jednak z tego, że musiały to być inwestycje o niewielkiej wartości w stosunku do posiadanego areалу. Również gospodarstwa z grupy C (uprawy ogrodnicze) odznaczały się jednymi z najwyższych nakładów inwestycyjnych na jednostkę powierzchni. Taka sytuacja wystąpiła w obu analizowanych okresach.

Odniesienie inwestycji brutto do dochodu rolniczego wykazało, iż 2004 rok zakończył się uzyskaniem nadwyżki w postaci dochodu przede wszystkim w gospodarstwach ogrodniczych i hodujących zwierzęta ziarnożerne, a także w grupie F (hodowcy krów mlecznych). Znacznie lepiej pod tym względem wyglądała sytuacja w 2005 roku. Choć bowiem nakłady inwestycyjne przewyższyły dochód brutto w gospodarstwach F, to, poza wymienionymi w 2004 roku (utrzymującymi nadal w kolejnym roku przewagę dochodu nad inwestycjami), wskaźniki uległy znacznej poprawie w gospodarstwach zajmujących się uprawami polowymi (AB) i uprawami trwałymi E.

Tabela 2. Wielkość inwestycji brutto w gospodarstwach indywidualnych w Polsce w poszczególnych grupach gospodarstw w latach 2004 i 2005.

Table 2. Gross investments in the individual farms in Poland in different kinds of production 2004-2005

Wyszczególnienie Specification	Typ produkcji rolniczej Types of agricultural production					
	AB	C	E	F	G	H
Inwestycje brutto/powierzchnia UR (tys. zł) Gross investment/AUA (thous. PLN)						
2004	598,7	872,1	446,0	71,6	1 610,1	89,7
2005	50,3	774,1	285,3	112,9	101,0	102,2
Inwestycje brutto/dochód rolniczy (%) Gross investment/return to unpaid labor (%)						
2004	487,1	63,8	132,3	46,8	1 086,6	26,6
2005	54,3	63,9	90,6	106,2	109,8	54,5
Inwestycje brutto/wartość produkcji (%) Gross investment/output (%)						
2004	160,2	13,2	41,1	16,5	371,1	5,7
2005	16,2	14,8	25,7	26,9	26,1	8,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów: Wyniki standardowe... [2005, 2006].
Source: own elaboration based on report: Wyniki standardowe... [2005, 2006].

Wielkość nakładów inwestycyjnych brutto postanowiono odnieść również do wartości produkcji. Najkorzystniejszą wielkość wskaźników odnotowano ponownie w grupach C i H, zarówno w 2004, jak i 2005 roku. Poza tym, wielkości poniżej 100% w 2004 roku osiągnęły gospodarstwa zajmujące się uprawami trwałymi (E) i hodowlą krów mlecznych (F). Natomiast 2005 rok okazał się korzystny w zestawieniach inwestycji brutto z wartością produkcji wszystkich analizowanych grup gospodarstw rolniczych.

PODSUMOWANIE

Producenci, prowadząc działalność rolniczą, mimo licznych udogodnień zapewnianych przez państwo, muszą dostosować się do praw rządzących rynkiem, które obowiązują wszystkich przedsiębiorców. Z tego powodu rozwijające się i podnoszące swoją konkurencyjność gospodarstwa coraz bardziej upodabniają się do pozostałych podmiotów gospodarczych. Nieustające procesy modyfikacji i zmian, poparte działaniami inwestycyjnymi, wymagają od nich nie tylko takiego zorganizowania produkcji, aby jej wartość zapewniała osiągnięcie dochodu rolniczego, lecz także umiejętności pozyskiwania różnych, najczęściej obcych, źródeł finansowania. Skuteczność w przechodzeniu wielostopniowych procedur i wymagań, stawianych przez instytucje finansowe krajowe

i unijne, świadczy o możliwościach rozwojowych zarówno gospodarstw, jak i ich właścicieli.

Przyjmując jako podstawę brak problemów z płynnością finansową i duże zabezpieczenie w postaci kapitału własnego, największą kreatywność w pozyskiwaniu obcych źródeł finansowania, mierzoną wielkością zadłużenia długookresowego, wykazały gospodarstwa ogrodnicze zaliczane do grupy C. Przy jednych z najwyższych nakładów inwestycyjnych brutto na jednostkę powierzchni wartość ich produkcji zapewniała dodatkowo generowanie dochodu rolniczego zarówno w 2004, jak i 2005 roku. W produkcji zwierzęcej najbardziej konkurencyjne pod względem umiejętności pozyskania kapitału obcego i uzyskiwania dochodowości okazały się gospodarstwa hodujące zwierzęta ziarnożerne (typ H).

Chociaż krótki okres analizy nie upoważnia do wyciągania dalekosiężnych wniosków, oceniając stan obecny należy stwierdzić, że gospodarstwa znajdujące się w grupach C i H produkcji rolniczej mają największe szanse rozwijać się szybko i dynamicznie, podnosząc swoją konkurencyjność w stosunku do pozostałych podmiotów agrobiznesu. Ich właściciele potrafią bowiem, lepiej od pozostałych producentów rolnych, wykorzystywać możliwości pojawiające się na rynku, traktując je jako sposób a nie barierę przy osiągnięciu założonego celu. W przyszłości należy zatem poświęcić większą uwagę zmianom zachodzącym w analizowanych branżach, ponieważ mogą one wyznaczać tempo i kierunki rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce, a także wpływać na poziom konkurencyjności zarówno między producentami, jak i oferowanymi towarami.

LITERATURA

- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., 1997. Mikroekonomia. PWE, Warszawa.
- Daniłowska A., 2007. Zróżnicowanie zadłużenia gospodarstw indywidualnych w Polsce. ZN SERIA 9, 1. Wyd. Wieś Jutra, Kraków, 94-97.
- Finanse przedsiębiorstw. 2007. Red. J. Szczepański, L. Szyszko. PWE, Warszawa.
- Jukubczyc J., 1999. Zarządzanie finansami. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Sierpińska M., Jachna T., 1995. Ocena przedsiębiorstw według standardów światowych. PWN, Warszawa.
- Stefko O., 2004. Źródła finansowania gospodarstw uprawiających warzywa polowe w woj. wielkopolskim. Zarządzanie finansami. T. 1. Uniwersytet Szczeciński WNEiZ, Szczecin, 136-142.
- Stefko O., 2006. Przyczyny rezygnacji z finansowania inwestycji kapitałem obcym w gospodarstwach uprawiających warzywa polowe i szklarniowe w Wielkopolsce. W: Badania operacyjne i systemowe 2006. Wiedza systemowa dla rozwoju regionów i przedsiębiorstw w Polsce. AOW EXIT, Warszawa, 189-194.
- Stefko O., Jąder K., Kozera M., w druku. Relacje wybranych składników majątku i kapitału w gospodarstwach prowadzących produkcję roślinną w Polsce. W: Zarządzanie finansami w jednostkach gospodarczych i budżetowych. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w 2004 r. 2005. Polski FADN. Oprac. zespół pracowników Zakładu Rachunkowości Rolnej, IERiGŻ, Warszawa. <http://www.fand.pl>.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w 2005 r. 2006. Polski FADN. Oprac. zespół pracowników Zakładu Rachunkowości Rolnej, IERiGŻ, Warszawa. <http://www.fand.pl>.

**INVESTMENT ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL FARMS
AND THEIR COMPETENCE FOR USING BORROWED CAPITAL
AS CONDITIONS OF SKILLS IN DEVELOPMENT AND PROGRESS
OF COMPETITIVENESS OF INDIVIDUAL FARMS IN POLAND**

Summary. The article presents investment activity of agricultural farms and their competence for using borrowed capital as conditions of skills in development and progress of competitiveness. The analysis proved that the best results were achieved by farms from groups: C (horticultural farms) and H (granivorous animal husbandry). These farms have the biggest chance to give the pace and direction of both plant and animal production of farms in Poland.

Key words: investment activity, borrowed capital, agriculture

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 17.04.2008

Do cytowania – For citation: Stefko O., 2008. Aktywność inwestycyjna i umiejętność pozyskania kapitału obcego jako warunki rozwoju i podnoszenia konkurencyjności gospodarstw indywidualnych w Polsce. J. Agribus. Rural Dev. 2(8), 135-143.